

Instituta u Agresiji na Bosnu i Hercegovinu 1992-1995", a.e., s. 25-29; Behija Zlatar, "Orijentalni Institut u Sarajevu 1950-2000", a.e., s. 9-15; a.mlf., "On the Occasion of Fifty Years of Work of the Oriental Institute in Sarajevo", POF, L (2002), s. 9-10; Muhammed Aruçi, "The Institute for Oriental Studies in Sarajevo (1950-2005) a Public Scientific-Research Institution", *International Symposium on Bosnia and Herzegovina from Past to Present 28-30 April 2005 (Proceedings)*, Çanakkale 2005, s. 105-125; Branislav Djurdjev, "Uz Prvi Broj", POF, I (1950), s. 5-6; a.mlf., "Bosna-Hersek", DİA, VI, 304; Ahmed Aličić, "Četredeset Godina Postojanja i Rada Orijentalnog Instituta", POF, XLI (1991), s. 11-19; Andras Riedlmayer, "Maziyi Silmek: Bosna-Hersek'teki Kütüphanelerin ve Arşivlerin Tahribi" (trc. Yaşar Tonta), *Türk Kütüphaneciliği*, IX/3, Ankara 1995, s. 337-341; *Službeni List NRBİH*, br. 20/50; *Službeni List SRBiH*, br. 20/77, 23/67, 38/90, 40/85; *Službene Novine Kantona Sarajevo*, br. 17/99.

MUHAMMED ARUÇI

ORTA AFİRKA CUMHURİYETİ

Bir Afrika ülkesi.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

II. TARİH

III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

Ekvator çizgisinin hemen kuzeyinde yer alan ülkenin doğusunda Sudan, güneyinde Kongo Demokratik Cumhuriyeti, güneybatısında Kongo Cumhuriyeti, batısında Kamerun ve kuzeyinde Çad bulunur. Resmî adı République Centrafricaine, yüzölçümü 622.984 km², nüfusu 2003 sayımına göre 3.859.139, başşehri Bangui (622.771), diğer önemli şehirleri Bimbo (124.176), Berberati (76.918) ve Camot'tur (45.421). 13 Ağustos 1960 tarihinde bağımsızlığına kavuşmadan önce Fransız sömürgesi olan ülke (Ubangi-Shari) ilki meclisli cumhuriyet sistemiyle yönetilmektedir ve resmî dili Fransızca'dır. Sango dili çeşitli etnik gruplar arasında yaygın olarak kullanılır.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Orta Afrika Cumhuriyeti'nin toprakları, yükseltisi genellikle 600-700 m. dolayında değişen, hafif dalgalı geniş düzlüklerden meydana gelmiştir. Kuzeyde ve güneyde yer alan zirveler sayıca az olduğu gibi fazla yüksek değildir (kuzeydoğuda ve kuzeybatıda 1400 m.). İklim özellikle kuzey ve güney arasında farklılık gösterir. Güneyde Ubangi nehri civarında yağış miktarının 1800 milimetreyi geçtiği nemli tropikal iklim tipi, kuzeyde ise Büyük Sahrâ'ya yaklaştıkça sıcaklık ve kuraklığı artan bir iklim tipi görülür. Bu kesim Büyük Sahrâ'dan gelen alizelerin, mahallî adıyla Har-

mattan rüzgârlarının etkisindedir. Başlıca akarsular kuzeyde sınırı geçerek Çad gölüne dökülen Şari nehriyle güneyde sınır teşkil eden Kongo'nun kollarından Ubangi nehridir. Ülke topraklarının büyük bir kısmında doğal bitki örtüsü savanlardan oluşur ve bu sistem içinde dikenli çalılarla kuraklığa ve yangınlara dayanıklı bazı ağaç türleri yaygınlık gösterir. Kuzeye doğru çıkıldıkça coğrafi görünümde büyük ölçüde ağaç yer almaz. Orta Afrika Cumhuriyeti, Afrika kıtasının, yalnızca % 7 kadarını örten tropikal yağmur ormanlarının yayılış gösterdiği altı ülkesinden biridir. Güneyde özellikle Ubangi ve güneybatıda Sangha vadileri çevresinde yoğunlaşan bu ormanlar içinde ve savanlarda çok çeşitli hayvanlar yaşar. Bunların başlıcaları savanlarda fil, aslan, leopar, bufalo ve gergedanlar, güneyin yağmur ormanlarında goril, şempanze ve nesli tehlike altında olan bongolardır (bir çeşit antilop). Akarsular çok çeşitli balık türleriyle timsah ve hipopotamların yaşam alanıdır. Günümüzde yoğunlaşan avcılık yaban hayatı için büyük bir tehdit olarak görünmekte, ancak kuzeydeki Bongoran ve güneydeki Dzannga-Ndoki ulusal parkları ile Dzanga-Sangha rezerv alanında koruma yapılabilir miktardır.

Kilometrekareye altı kişi ile düşük bir nüfus yoğunluğuna sahip olan Orta Afrika Cumhuriyeti'nde başlıcalarını Baya, Banda, Sara ve Yakoma'nın teşkil ettiği sekenden fazla etnik grup yaşamakta ve kendi yerel dilini konuşmaktadır; bunların en büyükleri Baya-Mandjia ve en küçükleri M'Baka topluluklarıdır. Nüfusun % 50'si hristiyan (Protestan % 25, Katolik % 25), % 35'i animist ve % 15'i müslümandır.

Ülkede ekonomi elmas madenciliğine ve tarıma dayanır; tarımsal faaliyetlerin yoğunlaştığı alanlar kalabalık şehirlerin yakın çevreleridir. Bu alanlarda yetiştirilen başlıca ürünler pamuk, manyok (nişastaca zengin yumru köklü bir bitki), tatlı patates (yam), mısır, darı, muz, kahve ve tütündür. Ayrıca ormanlardan büyük ölçüde kereste elde edilmektedir. Orta Afrika Cumhuriyeti elmas, altın, uranyum ve petrol gibi yeraltı zenginliklerine sahiptir. 1960'lı yıllardan beri ekonomide elmas madenciliği hâkimdir ve son yıllarda ihracat gelirinin yarısına yakını elmas ticaretinden elde edilmiştir. Elmasın dışında kereste, pamuk, kahve ve tütün başlıca ihracat malları; gıda, tekstil, petrol ürünleri, makineler, elektrik donanımları, motorlu araçlar, kimyasallar ve ilaçlar da başlıca ithal mal-

larıdır. Demiryoluna sahip bulunmayan ve 24.000 kilometreye yakın karayolunun büyük kısmı toprak olan ülkenin temel ulaşım sistemini 280 km. uzunluğundaki akarsular, özellikle Ubangi nehri teşkil eder.

BİBLİYOGRAFYA :

Mahmud Belvli, *Islam in Africa*, Lahore 1964, s. 475-477; Türkkiye Ataöv, *Afrika Ulusal Kuruluş Mücadeleleri*, Ankara 1977, s. 257-259; Oğuz Erol, *Genel Klimatoloji*, İstanbul 1999, s. 165-166; Aydoğan Köksal, *Afrika, Genel ve Ülkeler Coğrafyası*, Ankara 1999, s. 295-299; U. Ngatoua, "Conservation of Biodiversity in the Central African Republic", *Resource Use in the Tri-National Sangha River Region of Equatorial Africa Histories, Knowledge Forms and Institutions*, Bulletin 102 (ed. H. E. Eves v.dğr.), New Haven 1998, s. 249-252; A. J. Noss, "Cable Snakes and Bushmeat Markets in a Central African Forest", *Environmental Conservation*, XXV/3, Lausanne 1998, s. 228-233; J. E. Fa v.dğr., "Bushmeat and Food Security in the Congo Basin: Linkages between Wildlife and People's Future", a.e., XXX/1 (2003), s. 71-78; A. Biom v.dğr., "Factors Influencing the Distribution of Large Mammals within a Protected Central African Forest", *Oryx*, XXXIX/4, London 2005, s. 381-388; J. P. Milesi v.dğr., "An Overview of the Geology and Major Ore Deposits of Central Africa: Explanatory not for the 1:4.000.000 Map "Geology and Major Ore Deposits of Central Africa", *Journal of African Earth Sciences*, XLIV (2006), s. 571-595; *Bureau of African Affairs, March 2006*, U.S. Department of State, Washington D.C. (<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/4007.htm>, 15.06.2006); "Population des principales villes centrafricaines", *République centrafricaine, direction générale de la statistique des études économiques et sociales* (<http://www.stat-centrafrique.com/Donn%E9es/donn%E9es%20structurelles/d%E9mographie/Population%20villes.htm>, 30.07.2006).

MERAL AYCI

II. TARİH

Ülkenin bilinen ilk yerlileri, Lobaye bölgesindeki ormanlarda varlıklarını hâlâ sürdüren Babinga ve Pigme topluluklarıdır. Ülkenin kuzey kısmı XI. yüzyılda Kânim, XVI. yüzyıldan itibaren onun yerini alan Bornu sultanlıklarının hâkimiyeti altına girdi. XVIII. yüzyılın ortalarında köle tacirlerinden veya Fülânî ordularının önünden kaçanlar, Nijerya ve Sudan topraklarından bugünkü Orta Afrika'nın iç bölgesine geldiler. Banda kabilesi mensupları ülkenin kuzeybatısına, Manca kabileleri Ubangi nehrinin kuzeyine yerleşti. Bu dönemde Hevsâ ve Fülânî topluluklarından da oraya gelenler oldu. Mısır hidivinin Sudan'ın Bahrûlgazâl bölgesi valisi Zübeyr Paşa'nın 1876'da Kahire'ye çağırılmasından sonra onun kumandanlarından Râbih b. Fazlulah, emrindeki birliklerle Afrika'nın içlerine yönelerek Gribingui'den Yukarı Kotto'ya kadar uzanan bölgeyi, Orta Afrika'nın